

A szovjet Gerskovics Petőfi-könyvei kapcsán írja, hogy „talán kissé szigorúak voltunk a szerzőhöz, de tettük ezt azért, mert a magyar irodalom igazi kutatójának fogadtuk el”.

A kritikák Ratzky Rita könyvében nemegyszer tanulmányokká alakulnak, s a témaszeretet és a bő ismeretanyag olykor eltéríti a szerző figyelmét tárgytól. Néhány írás esetében a cím és a tartalom között széttartás van. A *Petőfi személyes tárgyai és a művekben megjelenő tárgyi kultúra* egy Kern András-féle versmondásra fut ki. A *Petőfi Sándor politikai eszméi, közéleti szerepe a forradalom előtt* pedig a sokat sejtető cím ellenére csupán azt rögzíti, hogy Petőfi magyarnak vallotta magát, és hogy történelmi ismerete komoly önszorgalom következménye. Összességében mégis érdekes, tanulságos írásokkal találkozunk az olvasó, legyen szó a 19. század nemzetfogalmának differenciált értelmezéseiről, a bécsi népszínmű igazi, „echte” magyar műfajjá vá-

lásáról vagy a szerelemnek a katonai terminológia általi metaforikus megjelenítéséről (pl. a hódítás olyan, mint egy vár bevétele).

Ratzky Rita tudatosan törekszik a pontos kifejezésre: a népet nem feltétlen magába foglaló reformkori nemzetfogalom kapcsán definiálja a folkloort „a parasztságtól elszakító, valamiféle szociális osztályok és rétegek felett lebegő össznemzeti »tulajdonként«”. Jó érzékkel alkalmazza a „szolgálati költemények” műfaji meghatározást Petőfi közéleti verseire, a „műnépköltészetet” a szájhagyománytól független, népi szólamokat imitáló költeményekre s a „boréneket” a ténylegesen dallamra írt bor-dalokra.

A kötet irodalom- és művelődéstörténetileg is értékes olvasmányélményt nyújt; a műfaji válogatásnak, a tematikus sokszínűségnek és Ratzky világos nyelvezetének köszönhetően bárki számára hasznosan forgatható.

CSUDAY CSABA

Oravecz Imre: távozó fa

Magvető, 2015

Jó pár évtizede figyelem ámulattal és tisztelettel vegyes berzenkedéssel, milyen töretlen hittel, szenvedéllyel ragaszkodik Oravecz Imre a meggyőződéséhez, hogy egyszeri és megismételhetetlen személyessége, létezése *jelentékeny*, mindenek előtt (és fölött) valóban fontos, közérdekű jelentéssel bír. S hogy e kivételességtől fontossá, szóban megragadásra, *megörökítésre* érdemessé válik szinte minden, amivel kapcsolatra lép, akár csupán a percepció, a tekintet révén. Jelentőségre tesz szert a leghétköznapibb apróság is, legyen az a tér egy szelete, egy tájrészlet, porosodó szobasarok, fénytörés, hang, emlékfoslány, ember, állat. Saját jelentéktelenségem rémítő és orcapirító tudatában (mi lesz, ha végül semmim sem marad, sem a „mi”, sem az „én”, csak a semmi) nem szűnök meg csodálattal adózni e nyakas konokság láttán, s közben azon töprengek, vajon hitelesíti-e valóban, amiből ered. S vajon nem önámítás, bizonyos fokú szemellenzősség, nem magatartásbeli eltévelyedés-e, aminek azután csorbító következményei adódnak a

belőle táplálkozó költészet szemléleti és poétikai érvényét illetően is?

„A ház előtt kert / a kert alatt völgy / a völgyön túl hegy / a kertből a napot nézem, / mely leáldozóban van a hegy mögött” – olvasom Oravecz legújabb kötetének nyitó versét (*Alkony*), és mindjárt érzem a zavart és a kételkedést: ez *nagy* költészet? Ez a mármár semmitmondó, szinte giccsbe hajló kép? Közhelyes érdektelensége (pontosabban: leginkább a szemléllő lírai alanyra szűkülő érdekessége) nem kihívó önhietség-e: íme, ezt látom, s mert *én* látom, *én* írom egymás alá ezt az öt, nyúlfarknyi sort – ráadásul mind élethelyzetem (*távozó fa*), mind a szövegpozíció szempontjából kiemelten hangsúlyos helyen –, attól valóban esztétikai rangra emelkedik-e a költőinek szánt, valójában meglehetősen prózai közlés? De azonnal el is nyomom némiképp csúfondáros első benyomásomat a kérdéssel: hátha tényleg, objektíve is ez a csúcs? Hátha valóban ez az igazi, tiszta költészet, ez a szublimált, szikár, mindenre (jelen civilizációnkra, értékrendjeinkre, kultu-

rális és közállapotainkra) és mindenkire (hiszen egyszer mindnyájunknak bealkonyul) érvényesíthető határ-jelképiség, amelyben ott a keletiek bölcsessége, az indiánok egyszerű természetelvűsége, a klasszikus európai poézis kvintesszenciája, a személység feloldódása az egyetemes elmúlásban, az alkonyi táj részvétlen fénytörése mellett. Talán.

S miközben tovább olvasom a költő hol keserű-szomorkás, hol kíméletlen-tárgyilagos „zárszámadását”, megmozdulnak bennem a hozzá kapcsolódó – nem kevésbé zavarba ejtő – emlékek, vélemények, s igyekszem szembesíteni őket e – vélhetőleg a búcsú gesztusából született, gyönyörű kiállítású – kötettel (az ezüstös, szürke-fehér borító egyszerre idézi a hullámzó tengert, a csupasz, téli szántón összegyűrt havat és a felhők fölötti repülés látványát – alkotója: Pintér József).

Egy kép: a zugligeti Harangvölgy fölötti meredély széle, valamikor a hetvenes évek végén. Március végi hó alól kikandikáló hóvirágok jeges csipkegallérban. Ember sehol, csak a tavaszi madárkórus. Ámulva nézem, hallgatom. Egyszerre ígérlet és fenyegetés. Már épp továbbsiklanék lefelé, mikor újabb síelő érkezik a Kisegyetemi lejtő felől. Szereleése kicsit idejétmúlt, mozgása kissé darabos. Oravecz Imre. Ismerős az ÉS, a Kortárs, a Nagyvilág szerkesztőségéből. Megáll, biccent, üdvözlésre emeli egyik botját, s már hóékézik is tovább.

Egy másik: megint sí (Szajlán: *sisilés*); ezúttal kisebb fiammal; Hirschegg, Ausztria. Esténként felolvasunk a *Halászóember*ből. Bár sose élttem falun, mégis rokoni az érzület: anyám mezőtúri, apám péceli, paraszti-kisvárosi közege. Emlékhomályba süllyedt mindkettő. Kicsit irigykedem is. Irigylem a szajlai felhajtóerőt, az oravecki meggyőződést, mandátumot: vannak még (esetleges) személyes vereségünk felett álló közösségi értékek, amelyek szembeszegezhetőek az általánossá váló silánysággal, s ezek érdemesek is a megörökítésre.

Sorolhatnám még, de nincs különösebb jelentősége: sokszor összefutunk a Pázmányon, az Ambroziánium előcsarnokában; többnyire zsörtölődik: terhesnek, hiábavalónak érzi a tanárkodást; egymásba botlunk a tavirózsás-aranyhalas medence mellett a Lukácsnál, újságolja, hogy regényt ír, s mikor mondom, én is valami hasonlóban utazom, kissé hitetlenkedve ingatja a fejét... Joggal: a *Kali-*

forniai fűrjhöz fogható anyagom nincs, az övéhez mérhető tehetségről nem is beszélve...

Közben elolvasom a *távozó fát*, egyre nyomasztóbb, de egyszersmind katartikus is a „fél lábbal már odaát” aprólékos, Kosztolányit idéző számvetése, ez a *Fordított halotti beszéd a jövőből* („Látjátok fiaim, itt nyugszom”), ezek a *Változatok* a meghalásra, ez a *Figyelmeztetés*: ennyi volt, „Megtörtént az élet”, ez a szenttelen, vissza-visszatérő *leit motif*, „elmúlás-szel-fi”: „néha olyan / mintha én nem én lennék, / hanem valaki más” (*Öregség*), a sekély vigasz: szerettei, nagyjai (pl. Bata, Weöres) „mind vannak valahol és figyelnek”; és a madarak, a dombok, az erdő és a táj, újra meg újra: „ezért élsz még, ezért a kontúrért” (*Esti kontúr*). A súlyos ítélet: „ha tudni akarom, / hogy jelen van-e még a Gonosz a világban, / csak embertársaim arcára nézek”; a *Sze-relem* „csak a test beszéde volt / az igazi, a lélek szava, / melyet fiaim iránt érzek”. Az álmok, melyek feloldást nem hozó rémálmok inkább: „egy házzal álmodtál, / nem lakott benne senki, / a te házad volt”. Stb., stb.

Őszikék? Halotti beszéd? Kháron ladikján? Vajon mit tesz hozzá Oravecz Imre a nagy elődök „késői ön-siratójához”? Talán épp ezt: a feloldozás-, az ellensúly-hiányt. A „nincsen remény, nincsen remény” kegyetlen, kíméletlen őszinteségét. Ha Szabó Lőrinc az élveboncolás mestere volt, Oravecz a „halvaboncolás” képtelenségét látszik vállalni, és mintha arra a következtetésre jutna, hogy a totális botrányt, a létezés tökéletes értelmetlenségét, kudarcát a szépség sem teszi elviselhetőbbé. De amíg az ember, a költő képes fel-fogni, kifejezni, amit érez, addig ha minimálisan is, de mégis...

Ellene szólna nagy nyomatékkal a *Matyi*-ciklus, melyben késői gyermekétől kapott ajándékait egy válás gyötrelmes következményei fordítják keserű, kudarcos tapasztalásba, vereségélménybe. Mellette szól viszont a cinkék, pintyek, barátposzták és egyéb szárnyasok bajaiba, rejtelmibe beavató, kukker-pontos *Madárnapló* füzér, a kötet, mondhatni, „aranymetszés-pontján”. A versgyűjtemény végén található angol nyelvű szövegek (bár a bevezető elfogadhatóan szervesíti az előzményekhez) az e nyelven verset nem olvasóknak akár jelképes slusszpoénként is megjelenhetnek, a túlvilági „szel-fi” zárataként: „íme, máris *ott* vagyok, onnan beszélek, odaátról, az *idegen* tartományból...”

